

*Не виховуйте дітей, все одно вони будуть схожі на вас.
Виховуйте себе.
Англійське прислів'я*

Виховання дітей...

Кожне покоління батьків стикається з одними і тими ж труднощами: неслухняність, капризи, невідповідність нашим очікуванням...
Проблемі "батьки і діти" багато тисяч років, але все таки - яке це захоплююче заняття: бути батьками!

Дорогі батьки! Ви робите дуже велику справу: ви ростите нове покоління, і вам, напевно, дуже хочеться, щоб ваші діти стали краще вас: успішнішими, розумнішими, багатішими. Сподіваюся, матеріали по вихованню дітей, яких я розміщуватиму на сайті, допоможуть вам у вашій нелегкій батьківській праці.

Заповіді для батьків від Марії Монтесорі

<http://abetka.ukrlife.org/montessori.html>

Поради батькам майбутнього першокласника

Ось декілька рекомендацій із підготовки до шкільного навчання:

- ви є мовним та мовленнєвим зразком для дитини, оскільки вона вчиться говорити, наслідуючи, слухаючи, спостерігаючи і торкаючись руками;
- ваша дитина обов'язково говоритиме так, як говорять її рідні та сусіди;
- дитина успішніше засвоює мову, коли дорослі слухають її, спілкуються з нею;
- мова та мовлення набагато краще розвиваються в середовищі спокою, безпеки та любові, бо в таких умовах виникає більше нагод для бесід.

Батькам належить виняткова роль у навчанні малюка активно думати й говорити. Дитина має бачити, чути, торкатися руками, куштувати на смак і відчувати різні елементи навколишнього світу. Це дозволить більше дізнатися про свій дім та його околиці.

Не обов'язково постійно сидіти поруч із малям, достатньо «бути напoxваті», адже важлива не кількість часу, яку батьки приділяють своєму нащадку, а як вони цей час провели.

Якщо ви не вірите, що дитина спостерігає та вивчає вашу мову, прислухайтеся, як ваш 5-річний малюк грає в «доньки—матері».

Оскільки батькам так чи інакше доводиться бути вчителями своєї дитини, то можна інтенсифікувати навчання. Воно стане ефективнішим, якщо в повсякденному спілкуванні ви враховуватимете принципи навчання мовлення. Крім того, таким чином ви зможете завоювати довіру не тільки в питаннях виховання, а й навчання.

Учити — не означає сідати за стіл і поводитись, як на уроці. Треба показувати дитині й робити разом із нею те, чим ви займаєтесь у повсякденному житті: виявляйте готовність слухати, намагайтеся заохочувати навіть найперші слабкі спроби малюка заговорити. Якщо роль слухача для вас обтяжлива, якщо ви втомилися або поспішаєте, не забувайте: терпіння, виявлене в дошкільному віці, суттєво полегшить ваше завдання в майбутньому; приділяйте малюку більше часу. В ранньому дитинстві вплив сім'ї на мовленнєвий і когнітивний розвиток, залучення дитини до життя суспільства — вирішальний. Саме в дошкільний період закладається основа впевненості в собі та успішного спілкування за межами родини.

Для успішного формування навички письма у дитини повинні бути достатньо міцними м'язи руки, добре розвинена дрібна моторика, щоб вона могла добре тримати ручку і олівець. Проте у 40 % молодших школярів недостатньо розвинені моторика м'язів рук, зорово-рухова координація, що свідчить про слабку попередню підготовку. Тому важливо використовувати вправи, що сприяють загальному розвитку дитини, звертати увагу не на окремі рухи рук і очей, а на їх координацію. Бо в процесі навчання дитині доведеться одночасно дивитися на предмет (наприклад на дошку) і переписувати чи змальовувати те, що розглядає. Тому такими важливими є узгоджені дії очей та руки. Важливо, щоб пальці чули ту інформацію, що надходить від очей, щоб увага не розсіювалась.

Особливе значення для підготовки руки дитини до письма має малювання. Дитина, яка вміє малювати, значно легше опановує навички письма. Адже під час письма діти виконують ті самі рухи, що і під час малювання.

У віці 6-7 років формуються мозкові механізми, що дозволяють дитині бути успішною у навчанні. Відбувається інтенсивний розвиток усіх пізнавальних процесів, які є першоосновою готовності дитини до школи. Медики вважають, що у цей час дитині дуже важко. Саме батьки мають забезпечити своєму малюкові найбільш сприятливі умови для розвитку. Разом зі школою можна досягти бажаних результатів.

Запам'ятайте: учитель – ваш союзник і друг вашої сім'ї.

Знайте:

- у кожної дитини — свій темперамент, потреби, інтереси і симпатії; поважайте її неповторність;
- ставте для себе та для дитини реальні цілі, ведіть і скеровуйте — але не підштовхуйте;

• намагайтеся, щоб дитина не відчувала браку любові та різноманітності вражень, але не мучтеся, якщо не можете виконати всіх її прохань та бажань: батькам теж необхідно «жити».

Батькам і вчителям варто взаємодіяти для успішного розвитку дитини. Батьки можуть спілкуватися з малюком як із особистістю, а школа — ні. У школі дитина у принципі не може отримати стільки уваги, як удома. Отже, батьки не мусять вчити дитину читати, рахувати, писати, їм треба лише розвинути любов до навчання.

Шановні батьки, налаштуйтеся на те, що у вас додасться турбот. Обов'язків, проблем, зміниться все життя родини. Насамперед, наберіться терпіння, адже не все одразу буде легко. У цей час дуже важливо приділяти дитині якомога більше уваги. Обов'язково хваліть навіть за найменші успіхи. Це підвищує самооцінку, бажання вчитися збільшується. І в жодному разі не сваріть за перші невдачі. Натомість, намагайтеся разом із дитиною розібратися у чому причина, допоможіть виправити ситуацію. Не варто і перетворювати навчання на змагання, мовляв, інші це роблять краще за тебе, ти ж не хочеш бути останнім! Змагання корисними є на спортивному майданчику, а процес навчання, хоча б на початку, має супроводжуватися лише позитивними емоціями. Не перетворюйте власну дитину на засіб самоствердження, аби лише похвалитися перед сусідами чи колегами, що вона вивчає три мови, займається музикою, спортом і танцями. Не поспішайте, придивіться, чи може впоратися зі шкільними завданнями. Якщо ви прагнете, щоб виросла успішна і впевнена в собі людина, - обов'язково хваліть! Підтримуйте завжди!

Тест

Чи готові ви бути батьками першокласника?

Завдання: закреслити номери тих завдань, на які ви дасте позитивну відповідь.

1. Мені здається, що моя дитина вчитиметься гірше за інших.
2. Я вважаю, що моя дитина часто кривдитиме інших дітей.
3. На мою думку, чотири уроки – непосильне навантаження для маленької дитини.
4. Важко бути впевненими в тому, що вчителька зрозуміє мою дитину, знайде до неї підхід.
5. Важко уявити, що першокласник зможе швидко навчитися писати, рахувати, читати.
6. Моя дитина розгублюється, коли до неї звертається незнайома доросла людина.
7. Початкова школа, на мою думку, неспроможна чого-небудь навчити дитину.

8. Я турбуюся, що однокласники дражнитимуть мою дитину.
9. Мій малюк, по-моєму, значно слабший своїх однолітків.
10. Вважаю, що вчителька не має можливості оцінювати успіхи кожної дитини.

Перевірка результатів:

4 і менше – ви готові бути батьками першокласника.

5 – 8 - вам бажано краще підготуватись до можливих труднощів.

8 – 10 - подумайте над своїми відповідями ще раз, можливо, вам варто порадитись з психологом.

Поради батькам щодо підготовки дитини до школи

1. Для дитини ви – зразок мовлення, адже діти вчать мови, наслідуючи, слухаючи, спостерігаючи. Ваша дитина обов'язково говоритиме так, як ви.
2. Дитина успішніше засвоює мову в той момент, коли дорослі її слухають, спілкуються з нею, розмовляють. Виявляйте готовність слухати. Якщо роль слухача вас стомлює, якщо ви поспішаєте, не забувайте: терпіння виявлене вами у дошкільний період, суттєво полегшить ваші проблеми у майбутньому.
3. Приділяйте дитині якомога більше часу. Саме в дошкільні роки закладаються основи впевненості в собі та успішного мовного спілкування поза сім'єю. Від ступеня раннього мовного розвитку залежатиме подальший процес росту дитини в школі.
4. Не забувайте, що мова і мовлення краще розвиваються в атмосфері спокою, безпеки та любові.
5. Кожна дитина має свій темперамент, свої потреби, інтереси, симпатії та антипатії. Поважайте її неповторність!
6. Ставте для себе і дитини реальну мету. Ведіть і спрямовуйте її, але не підштовхуйте!
7. Забезпечуйте дитині широкі можливості користування кожним із п'яти відчуттів: вона повинна бачити, слухати, торкати руками, куштувати на смак і відчувати різноманітні елементи навколишнього світу.
8. Допмагайте дитині розвивати дрібну моторику м'язів руки, щоб їй було легше опанувати письмо. Для цього необхідно багато вирізати, малювати, розфарбовувати, будувати, складати невеликі за розміром деталі чи зображення.
9. Забезпечуйте всі можливості та умови для повноцінної гри дитини. Гра – це провідна діяльність дошкільника, це його робота.
10. Допмагайте дитині засвоїти склад числа. Немає необхідності вчити механічно рахувати до 100 і більше. Нехай вона лічить до 10-20, але їй необхідно розуміти і знати, з яких чисел можна скласти 5, а з яких – 7. Це є

основою понятійного розуміння основ арифметики, а не механічного запам'ятовування.

11. Запровадьте для дитини вдома єдиний режим і дотримуйтесь його виконання обов'язково.
12. Дитина повинна мати вдома певне доручення і відповідати за його результат.

Поради батькам: «Похваліть дитину!»

Ти зараз на правильному шляху	Ще краще
Пречудово	Твій мозок працював дуже добре
У тебе це вийшло	Ти досягнеш успіху
Правильно	Це видатний винахід
Це добре	Фантастика
Супер	Здорово
Я пишаюся тим, як ти працював	Це чудова робота
Ти робиш це дуже добре	Ти робиш це красиво
Це значно краще	Як ти багато зробив
Гарна робота	Розумник
Я щаслива бачити цю роботу	Ти дійсно це покращив
Ти робиш гарну роботу	Прегарно
Ти близький до істини	Вітаю
Мої вітання	Ти правий
Це те, що потрібно	Тримати так
Я знала, що ти можеш це зробити	Ти зробив це вчасно
Зараз ти це зрозумів	Мені подобається хід твоїх думок
Нарешті	Я пишаюся тобою
Ти швидко вчишся	Дуже приємно

	вчити таких дітей
Працюючи так , ти досягнеш успіху	Велика тобі подяка
Я не зуміла б зробити краще	Я ніколи не бачила нічого кращого
Це правильний шлях	Твоя робота принесла мені багато радості
Щодня в тебе виходить краще	Молодчина
Це спосіб	Ол-райт – повний порядок
Ти нічого не прогаяв	Серйозний прорив
Так тримати	Ось цього я ще не бачила
Надзвичайно	Ти сьогодні неперевершений
Прекрасно	Це вже успіх
Це найкраще	Це твоя перемога
Остаточно	Тепер ти відчуваєш свої можливості
Сенсаційно	Ти справжній майстер
Тепер тебе нічого не зупинить	Щиросердо рада за тебе
Відмінно	Не можу передати словами своє захоплення
Це була першокласна робота	Грандіозно
Чудово	Я вірю в тебе, у тебе завжди виходитиме не гірше

Якою ви повинні відпускати дитину до школи

- Учень повинен приходити до школи чистим: із чистими руками, шиєю, обличчям. Нігті на руках повинні бути коротко обрізані, волосся охайно розчесане.
- Учень повинен одягатися в чисту, охайну учнівську форму. Взуття повинно бути начищеним, чистим.
- Що повинно бути у портфелі:
- Учень повинен мати при собі чисту носову хусточку.
- У портфелі мають бути акуратно складені речі, потрібні для занять на цей день.
- Книжки слід обгорнути. На обгортці має бути напис: предмет, прізвище учня, клас та номер школи.
- Щоб зошити мали охайний вигляд, потрібно класти їх у папку.
- Олівці, ручки покладіть у пенал.
- Стежте за, тим, щоб звечора все було готове до навчального дня і в портфелі не було нічого зайвого.

Це варто знати батькам першокласника

1. Уранці підіймайте дитину спокійно, з усмішкою та лагідним словом. Не згадуйте вчорашні прикросі, не вживайте образливих слів.

2. Не підганяйте її, розрахувати час — це ваш обов'язок, якщо ви цю проблему не вирішили — провини дитини в цьому немає.

3. Не посылайте дитину до школи без сніданку: у школі вона багато працює, витрачає сили.

4. Відправляючи дитину до школи, побажайте їй успіхів, скажіть кілька лагідних слів. Застережень: «Дивися, поведься добре!», «Щоб не було поганих балів» тощо, -не вживайте. У дитини попереду важка праця.

5. Забудьте фразу: «Що ти сьогодні отримав?»

Зустрічайте дитину спокійно, не сипте на неї тисячу запитань, дайте їй розслабитися (згадайте, як вам важко після виснажливого робочого дня). Коли дитина збуджена і хоче з вами чимось поділитися, не відмовляйте їй у цьому, вислухайте, на це ви не витратите багато часу.

6. Якщо дитина замкнулась, щось її турбує, не наполягайте на поясненні її стану, нехай заспокоїться, а згодом сама все розкаже.

7. Зауваження вчителів вислуховуйте без присутності дитини. Вислухавши, не поспішайте сваритися. Говоріть із дитиною спокійно.

8. Після школи дитина не повинна сідати відразу за виконання завдань, необхідно 2-3 години відпочити.

9. Не можна виконувати завдання без перерви. Через кожні 15-20 хвилин необхідно відпочивати 10-15 хвилин.

10. Під час виконання завдань не стійте над дитиною, давайте їй можливість самостійно працювати. А коли вже потрібна допомога, то без крику, спокійно, з похвалою та підтримкою, вживаючи слова: «не хвилюйся», «ти все вмієш», «давай поміркуємо разом», «згадай, як пояснював учитель» тощо.

11. Під час спілкування з дитиною не вживайте фразу: «Якщо ти будеш добре вчитися, то...».

12. Упродовж дня знайдіть півгодини для спілкування з дитиною. У цей час найважливішими повинні бути справи дитини.

13. У сім'ї має бути єдина тактика спілкування всіх дорослих із дитиною. Усі суперечки щодо виховання дитини вирішуйте самі, без неї.

14. Завжди будьте уважними до стану здоров'я дитини, коли щось турбує її: головний біль, поганий стан.

15. Залучайте дітей до хатньої і суспільної праці, точно визначте коло їх обов'язків.

18. Виробляйте звичку сумлінно виконувати завдання, доручення вчителів, батьків, учнівського колективу.

19. Ні за яких обставин не заглядайте в портфель і кишені дитини. Навіть якщо вам здається, що ви все повинні знати про своїх дітей.

20. Намагайтеся, щоб дитина була прив'язана до помешкання.

Повертаючись додому, не забувайте сказати: «А все-таки, як добре вдома!»

21. Постійно говоріть дитині: «Ти гарний, але не кращий за інших».

22. Скажіть дитині: «Не будь чепуруном — у класі не люблять чепурунів, не будь і замазурою — у класі таких не люблять. Будь просто акуратним».

23. Коли дитина виходить з будинку, обов'язково проведіть її до дверей і скажіть: «Не квапся, будь обережний».

24. Коли син чи дочка повертаються зі школи, зустрічайте його (її) біля дверей. Дитина повинна знати, що ви раді її поверненню, навіть якщо вона провинилася.

25. Запам'ятайте, що навіть "зовсім великі" діти (ми часто говоримо "Ти вже великий" 7 – 8 – річній дитині) дуже люблять казку перед сном, пісеньку і ласкавий дотик. Це все заспокоює їх, допомагає зняти напругу, яка накопичувалась за день, і спокійно заснути. Намагайтесь не згадувати перед сном неприємностей, не з'ясовувати стосунки, не обговорювати контрольну роботу, що буде завтра.

Завтра новий день, і ми повинні зробити все можливе, щоб він був спокійним, добрим і радісним.

Пам'ятка для батьків «Виконуємо домашнє завдання»

1. Учень упорядковує своє робоче місце, свій стіл для навчальних занять чи місце, відведене йому за спільним столом.

2. За записами у щоденнику чи в зошиті встановлює, що саме йому задали.

3. Згадує, у якій послідовності радив учитель виконувати те або інше завдання.
4. Готує потрібні підручники та приладдя: ручку, олівець тощо.
5. Знаходить завдання в підручнику, текст статей та письмових вправ, текст задач тощо.
6. Згадує навчальний матеріал, який пояснював учитель на уроці.
7. Згадує вказівки вчителя щодо способів виконання вправ.
8. Виконує роботу.
9. Звіряє зроблене з тим, що потрібно було зробити: чи часом чогось не забув.
10. Перевіряє, чи правильно виконав завдання; якщо є помилки — виправляє.
11. Якщо це можливо, звертається до батьків або до інших старших членів сім'ї з проханням перевірити, чи розуміє він зміст прочитаної статті, чи правильно розповідає, чи навчився пояснювати розв'язання задачі.

ДІТИ...

Діти вчаться того, чого їх вчать.

Якщо діти живуть із критикою, вони вчаться осуджувати.

Якщо діти живуть із ворожістю, вони вчаться битися.

Якщо діти живуть із страхом, вони вчаться боятися.

Якщо діти живуть у жалошах, вони вчаться жаліти себе.

Якщо діти живуть серед насмішок, вони вчаться бути боязкими.

Якщо діти живуть із заздрістю, вони вчаться зневіри.

Якщо діти живуть із соромом, вони вчаться винуватити себе.

Якщо діти живуть із заохоченням, вони вчаться терпіти.

Якщо діти живуть із похвалою, вони вчаться вдячності.

Якщо діти живуть із визнанням, вони вчаться любити.

Якщо діти живуть із схваленням, вони вчаться любити.

Якщо діти живуть із схваленням, вони вчаться любити себе.

Якщо діти живуть у розумінні, вони вчаться цілеспрямованості.

Якщо дітей вчать ділитися, вони вчаться бути щедрими.

Якщо діти живуть у чесності, вони вчаться бути правдивими.

Якщо діти живуть у справедливості, вони вчаться бути справедливими.

Якщо діти живуть у добрі та ввічливості, вони вчаться поважати.

5 шляхів до серця дитини.

Іноді діти розмовляють мовою, яку нам, дорослим, важко зрозуміти. Це може бути їм лише зрозумілий сленг, але і нас – дорослих – також не завжди розуміють діти, тому

що, розмовляючи з ними, ми не завжди можемо висловити свої думки. Але ще гірше, коли ми не завжди можемо виразити дитині свої почуття і любов на зрозумілій їй мові.

Чи вмієте ви говорити на мові любові?

Кожній дитині властиво розуміти любов батьків по-своєму. І якщо батьки знають цю «мову», дитина краще зрозуміє їх.

Любов потрібна кожній дитині, інакше їй ніколи не стати повноцінною дорослою людиною. Любов – це найнадійніший фундамент спокійного дитинства. Якщо це розуміють дорослі, дитина виростає доброю і щедрою людиною.

Основне батьківське завдання – виростити зрілу та відповідальну людину. Але які б якості ви не розвивали в дитині, головне – будувати виховання на любові.

Впевненість у любові оточуючих.

Коли дитина впевнена у любові оточуючих, вона стає більш слухняною, допитливою. З цієї впевненості малюк бере сили, щоб протистояти труднощам, з якими зустрічається. Ця впевненість для нього – як бензобак для автомобіля! Дитина зуміє реалізувати свої здібності лише за умови, якщо дорослі регулярно наповнюють цією впевненістю її серце. Як цього досягти? Звичайно, любов'ю. Проявляти саме той спосіб прояву любові, який є найбільш зрозумілим для дитини, знайти для неї індивідуальний, особливий шлях вираження почуттів.

Батьківська любов повинна бути безумовною, адже справжня любов умов не виставляє.

Безумовна любов – це найвища форма любові! Адже ми любимо дитину просто за те, що вона є, незалежно від того, як вона поводить себе. Ми всі це розуміємо, але іноді не відаємо собі звіту в тому, що нашу (батьківську) любов дітям доводиться завойовувати. Батьки люблять дитину, але з поправкою: вона повинна добре навчатися і гарно себе поводити. І лише у цьому випадку вона отримує подарунки, привілеї та схвалення. Звичайно, ми повинні навчати і виховувати дитину.

Але спочатку необхідно наповнити серце дитини впевненістю у нашій безумовній любові!

І робити це треба регулярно, щоб ця впевненість не випарувалась. Тоді у дитини не виникає страху, провини, вона буде відчувати, що потрібна. Безумовну любов ніщо не може похитнути. Ми любимо дитину, навіть якщо вона некрасива і зірок з неба не дістає. Ми любимо її, якщо вона не виправдовує наших надій. І найважче – ми любимо її, щоб вона не зробила. Це не означає, що будь-який вчинок дитини ми виправдовуємо. Це означає, що ми любимо дитину і показуємо їй це, навіть якщо її поведінка не найкраща.

Спілкуючись з дітьми, необхідно частіше нагадувати собі:

1. Перед нами діти.
2. Вони поводять себе як діти.
3. Буває, що їхня поведінка діє нам на нерви.
4. Якщо ми виконуємо свої батьківські обов'язки і любимо дітей, незважаючи на їх витівки, вони, подорослішавши, виправляються.
5. Якщо вони повинні догодити мені, щоб заслужити любов, якщо моя любов умовна, діти її не відчують. Тоді вони гублять впевненість у собі й не здатні правильно оцінювати власні вчинки, а значить, не можуть контролювати їх, поводитись більш зріло.
6. Якщо перш, ніж заслужити любов, вони повинні стати такими, якими ми хочемо їх бачити, вони стануть невпевненими у собі: «скільки не намагайся – вимоги надто

високі». А в результаті – невпевненість, тривожність, занижена самооцінка та озлобленість.

7. Якщо ми любимо їх, не дивлячись ні на що, вони завжди зможуть контролювати свою поведінку й не піддаватися тривозі.

Найголовніше – ЛЮБИТИ!

Перші роки. Для немовляти молоко і ніжність – синоніми. Воно не розрізняє такі речі, як їжа та любов. Без їжі дитина не виживе, і без любові також. Якщо дитина не знає прихильності, вона помирає емоційно, вона не здатна жити повноцінним життям. Майже усі дослідження доводять, що емоційний фундамент закладається протягом перших півтора років. Особливо вагому роль тут відіграють взаємини дитини з матір'ю. Їжа, яка забезпечує майбутнє емоційне здоров'я, це:

- дотик;
- ласкаві слова;
- ніжна опіка.

Та дитина росте. Вчиться ходити, говорити, вона все більше усвідомлює себе як особистість. Вона відокремлює себе від інших – є вона, є інші. Вона, як і раніше, залежить від матері, але тепер розуміє, що вона і мама – це не одне й теж саме. Дитина стає старшою і тепер може любити більш активно. Тепер вона не просто отримує любов, вона може на неї відповісти! Дитина ще не готова до самовіддачі. Вона по-дитячому егоїстична. Але протягом наступних років її здатність виражати любов зростає. І якщо дитина, як і раніше, відчуває любов старших, все частіше вона буде ділитися своєю.

Підлітковий вік. Перехідний вік сам по собі не загрозливий, але дитина, яка вступає в нього без впевненості у любові оточуючих, особливо вразлива. Вона не готова зустрітися з такою кількістю проблем. Діти, які не знали безумовної любові, самотужки привчаються давати любов «по бартеру» – в обмін на щось. Вони дорослішають, стають підлітками, в ідеалі оволодіваючи до того часу мистецтвом маніпулювання батьками. Доки такій дитині догоджають, вона мила й привітна, любить батьків, але як тільки щось не по її норову, вона перестає любити їх. У відповідь на це батьки, які також не вміють любити безумовно, позбавляють дитину любові взагалі. Погодьтеся – це порочне коло, у результаті якого підліток стає озлобленим і розчарованим. Щоб дитина відчула вашу любов, ви повинні знайти особливий шлях до її серця і навчитися проявляти свою любов, виходячи з цього. Діти по-різному відчувають любов, але кожна дитина потребує її. Існує 5 способів (основних), якими діти виражають любов:

- 1) дотик;
- 2) слова заохочення;
- 3) час;
- 4) подарунки;
- 5) допомога.

Якщо в сім'ї декілька дітей, то навряд мови їхньої любові співпадають. У дітей різні характери, і любов вони сприймають по-різному. З кожною дитиною необхідно говорити на її рідній мові любові. Але для того, щоб успішно впровадити даний шлях, нам необхідно ще раз підкреслити необхідність безумовної любові до дитини. І

важливо пам'ятати, що до п'яти років у дитини неможливо встановити лише один шлях до його серця.

Дотик – один із найважливіших проявів любові людини. У перші роки життя дитини необхідно, щоб дорослі брали її на руки, обнімали, гладили по голівці, цілували, садовили її на коліна тощо. Тактильна ласка однаково важлива як для хлопчиків, так і для дівчаток. Тому, коли ви виражаєте свою любов за допомогою ніжних дотиків, поцілунків, цим можна сказати набагато більше, ніж словами «Я тебе люблю».

Слова заохочення. Коли ми хвалимо дитину, ми дякуємо їй за те, що вона зробила, чого досягла сама. Проте не треба хвалити дитину надто часто тому, що слова втратять усю силу і сенс. Пам'ятайте, що кожна похвала має бути обґрунтованою та щирою. У спілкуванні з дитиною намагайтеся говорити спокійно і м'яко, навіть тоді, коли ви незадоволені. Слід менше вимагати від дитини і частіше просити її: «Ти не міг би...», «Може зробиш...», «Мені було б приємно, коли ти...». Якщо у вас вирвалося грубе зауваження, слід вибачитися перед дитиною. Пам'ятайте, що постійна критика шкодить їй; бо вона аж ніяк не є доказом батьківської любові. Кожного дня даруйте дитині приємні слова підтримки, заохочення, схвалення, ласки, які свідчитимуть про любов до неї.

Час – це ваш подарунок дитині. Ви ніби говорите: «Ти потрібна мені, мені подобається бути з тобою». Іноді діти роблять погані вчинки саме з метою, щоб батьки звернули на них увагу: бути наказаним все ж краще, ніж бути забутим. Проводити час разом – значить віддати дитині свою увагу сповна. Форми сумісного проведення часу в кожній сім'ї різні: читання казок, бесіда за сімейною вечерею, гра у футбол, ремонт машини, допомога на дачі тощо. І як би ви не були зайняті, хоча б кілька годин на тиждень подаруйте не лише хатнім справам, телевізору, іншим власним уподобанням, а в першу чергу – своїй дитині.

Подарунок – це символ любові тоді, коли дитина відчуває, що батьки дійсно турбуються про неї. Багато батьків використовують подарунки, щоб відкупитися від дитини. Діти, які одержують такі подарунки, починають думати, ніби любов можна замінити різними речами. Тому пам'ятайте, що справа не в кількості. Не намагайтеся вразити дитину ціною, розмірами і кількістю подарунків. Якщо ви хочете віддячити дитині за послугу – це плата, якщо намагаєтеся підкупити її – хабар. Справжній подарунок дається не в обмін на щось, а просто так. Сюрпризами можуть бути тільки різдвяні подарунки та подарунки до дня народження. Інші подарунки краще вибирати з дітьми, особливо якщо це одяг. Подарунки не обов'язково купувати. Їх можна знаходити, робити самим. Подарунком може стати все, що завгодно: польові квіти, камінчики, чудернацької форми гілочки, пір'ячка, горішок тощо. Головне – придумати, як його подарувати.

Допомога. Материнство та батьківство багато в чому подібні до професій, і дуже нелегких. Можна сказати, що кожний з батьків несе відповідальність за виконання довгострокового (принаймні до досягнення дитиною 18 років) контракту, що передбачає ненормований робочий день. Кожного дня діти звертаються до вас із різноманітними запитаннями, проханнями. Завдання батьків – почути їх і відповісти на них. Якщо ми допомагаємо дитині й робимо це з радістю, то душа її наповнюється любов'ю. Якщо батьки буркотять і сварять дитину, така допомога їй не радує.

Допомагати дітям – не означає повністю обслуговувати їх. Спочатку ми дійсно багато робимо за них. Проте потім, коли вони підростуть, ми мусимо навчити їх всьому, щоб і вони допомагали нам.

На кожному етапі розвитку дитини ми використовуємо різні «мови» нашої любові. Тому для батьків важливо обрати саме ту «мову» (дотик, слова заохочення, час, подарунки, допомога), яка веде до серця дитини.

(фрагмент з одноіменної книги Гері Чепмена та Росса Кемпбела)

Типи автоматичних відповідей батьків, а також з тим, що чують в них діти.

1. **Накази, команди:** „Негаймо перестань!“ „Прибери!“ „Винеси відро!“ „Швидко у ліжко!“ „Щоб більше я цього не чув!“ „Замовчи!“

В цих категоричних фразах дитина чує небажання батьків вникнути в її проблему, почуває неповагу до її самостійності. Такі слова викликають почуття безправ'я, а то й почуття відчуженості. У відповідь діти, як правило, протистоять, ображаються, упираються.

2. **Попередження, погрози:** „Якщо ти не перестанеш плакати, я піду!“ „Дивись, щоб не було гірше“, „Ще раз таке повториться, і я візьму за ремінь“, „Не прийдеш вчасно, - побачиш, що буде!“

Погрози не мають змісту, якщо в дитини зараз неприємне переживання. Вони лише заганяють її в ще глухіший кут. Погрози і попередження погані ще тим, що при частому повторенні діти до них звикають і перестають на них реагувати. Тоді деякі батьки від слів переходять до справи і швидко проходять шлях від слабких покарань до більш сильних, а часом і жорстоких: капризного малюка залишають одного на вулиці, двері закривають на ключ, рука дорослого тягнеться до ремня...

3. **Моралізування, проповіді:** „Ти зобов'язаний поводити себе, як потрібно“, „Кожна людина зобов'язана працювати“, „Ти повинен поважати дорослих“.

Як правило, діти з таких фраз не взнають нічого нового. Нічого не змінюється від того, що вони чують це в „сто перший раз“. Вони відчують тиск зовнішнього авторитета, іноді провини, іноді нудьгу, а частіше за все - все разом взяте.

Справа в тому, що моральні засади і моральна поведінка виховуються в дітях не стільки словами, скільки атмосферою в домі, через наслідування поведінки дорослих, перш за все батьків. Якщо в сім'ї всі трудяться, утримуються від нецензурних слів, не обманюють, ділять домашню роботу, - будьте впевнені, дитина знає, як потрібно себе правильно поводити.

4. **Поради, готові рішення:** „А ти візьми і скажи...“, „Чому б тобі не спробувати...“, „По-моєму, потрібно піти і вибачитися“, „Я б на твоєму місці дав здачі“.

Як правило, ми часто роздаємо схожі поради. Часто приводимо у приклад себе: „Коли я був у твоєму віці...“. Але діти не схильні прислухатися до наших порад. А іноді вони відкрито протестують: „Ти так думаєш, я по-іншому“, „Тобі легко говорити“, „Без тебе знаю!“. Що стоїть за такими негативними реакціями дитини? **Бажання** бути самостійною, приймати рішення самій. Адже вам, дорослим, не завжди приємні чужі поради. А діти набагато чутливіші за нас. Кожного разу, коли радимо щось дитині, ми ніби повідомляємо їй, що вона ще мала і недосвідчена, а ми розумніші за неї, наперед все знаємо. Така позиція батьків – позиція „зверху“ – дратує дітей, а головне, не залишає в них бажання розповісти більше про свою проблему.

5. **Критика, докори, звинувачення:** „На що це схоже!“, „Знову все зробила не так!“, „Все через тебе!“, „Дарма я на тебе понадіялася“, „Знову ти!..“

Ви, напевне, вже готові погодитися з тим, що ніякої виховної ролі такі вирази відіграти не можуть. Вони викликають в дітей або активний захист: напад у відповідь, заперечення, озлоблення; або пригніченість, розчарування в собі і у своїх стосунках з батьками. В цьому випадку в дитини формується низька самооцінка; вона починає думати, що вона насправді погана, ненадійна, невдаха. А низька самооцінка породжує нові проблеми.

6. **Ображення, висміювання:** „Плакса-вакса”, „Ти ж такий лінивий!”

Все це – кращий спосіб відштовхнути дитину і „допомогти” їй розчаруватися в собі. Як правило, в таких випадках діти ображаються і захищаються: „А сама яка?”, „Ну і буду таким!”.

7. **Здогадування, інтерпретації:** „Я знаю, це все через те, що ти...”, „Напевне знову побився...”, „Я все одно бачу, що ти мене обманюєи...”.

Після таких слів в дитини може проявлятися лише захисна реакція, бажання втекти від контакту.